

Nieuw Duits bloed

Columns - 4 maart 2020 - Auteur: Merlijn Schoonenboom

Bijna zou je vergeten dat we ons onder de kroonluchters van het presidentiële paleis bevinden. De groep gasten met Turkse, Afrikaanse, Russische of gewoon Duitse achtergrond pakken elkaars handen vast en beginnen een traditionele Turkse kringdans; deels door de alcohol aangevuurd, deels door het ritme van de DJ opgezweept.

Ik ben enigszins toevallig in deze hoogste kringen van de Duitse politiek terecht gekomen. Als man van een Berlijnse cultuurmaakster mag ik begin februari bij een selectief gezelschap zitten, dat hier op uitnodiging van het staatshoofd in paleis Bellevue is samengebracht. Hun opgave: een nieuwe invulling van het begrip Heimat te vinden.

Duitser kan een thema niet zijn. 'Heimat' is 19de-eeuws van oorsprong, en was eigenlijk gewoon neutraal bedoeld als 'regio van herkomst'. Alleen: begin 20ste eeuw hebben de nazi's het begrip ingelijfd, ze gebruikten het om iedereen die niet van 'Duits bloed' was uit te sluiten. Tot voor kort werd het begrip daarom niet meer zo makkelijk gebruikt, hoogstens als een wat nostalgisch begrip voor de plek waar je je 'thuis' voelt.

Heimat is sinds een paar jaar echter weer uiterst actueel. Nieuwe rechtse bewegingen in Duitsland hebben het als een etnische categorie herontdekt. Ze waarschuwen voor de '*Überfremdung*' van de Duitse cultuur; wat hen betreft hoort een Turks-Duitse familie niet bij de Duitse Heimat. De extreemrechtse aanslag in Hanau heeft laten zien wat de uiterste gevolgen van dergelijke denkbeelden kunnen zijn.

Merlijn Schoonenboom verbindt in zijn maandelijkse column persoonlijke ervaringen met bredere maatschappelijke ontwikkelingen in Duitsland

Deze rechtse inlijving van het Heimat-begrip zorgt voor twee mogelijke reacties. Veel links-denkenenden vinden het een 'reactionair' begrip en wijzen het daarom compleet af. Anderen vinden dat dergelijke begrippen niet 'aan extremisten mogen worden overgelaten', en proberen het een nieuwe progressieve invulling te geven, passend bij een dynamische, multi-etnische cultuur.

Staatshoofd Frank Walter Steinmeier is de meest prominente vertegenwoordiger van die opvatting. "We zijn een Duitsland van verschillende culturen, en dat willen we ook zijn", zegt Steinmeier in zijn toespraak vooraf. Zijn tekstschrijvers hebben voor de nieuwe realiteit een mooie slogan gevonden: 'Heimat bestaat ook in meervoud'. Steinmeier wil dat mensen die om verschillende redenen in het land terecht zijn gekomen zich in Duitsland 'thuis' kunnen voelen. Tegelijk beseft hij dat nieuwe Duitsers 'in hun hart' ook nog elders op de wereld een Heimat kunnen hebben.

Als om dit nieuwe Duitse Heimat-concept te illustreren horen we Duitse jazz met Iraanse invloeden, de bekende Zeit-redacteur Ijoma Mangold (met Nigeriaanse vader) interviewt de deelnemers over hun ervaringen, en schrijfster/actrice Emine Sevgi Özdamar biedt een Turks-Duitse zienswijze op de Berlijnse geschiedenis.

Natuurlijk, iedereen stemt hier volmondig in met Steinmeier. Want ja, het is mooi dat het staatshoofd zo zijn best doet dat de 'nieuwe Duitsers' geaccepteerd worden. Het land heeft zich te lang afgesloten voor de miljoenen kinderen van migranten, die er zijn opgegroeid maar geen deel van het land mochten worden. Alleen: diegenen van culturele openheid te overtuigen die dat al zijn, is natuurlijk niet zo moeilijk.

Schrijfster Özdamar vertelt in haar lezing over de nieuwe geuren en kleuren in de hoofdstad, maar stipt ook aan hoe in Berlijn vele migranten leven die tussen twee werelden zijn gevallen: ze spreken een taal die uit brokstukken van twee culturen is samengesteld. Niemand heeft hen beter geleerd. Onduidelijke regels hebben de nieuwelingen er ondertussen toe aan gezet hun eigen te volgen.

Het is slechts een korte passage in haar verhaal, met rustige stem voorgedragen. Maar je zou wel kunnen zeggen: dit gebrek aan een helder beleid heeft er de laatste jaren voor gezorgd dat Duitsland in politieke verwarring over de multiculturele samenleving is geraakt. Een 'Heimat in veelvoud' moet tenslotte ook een duidelijk fundament bieden, zowel voor de oude als de nieuwe inwoners.

Na afloop zorgen de champagne, de interculturele beat van een vrouwelijke DJ *mit Migrationshintergrund*, en de kringdans voor een vrolijker stemming dan waarschijnlijk ooit in Bellevue zal hebben geheerst. Maar buiten de paleismuren, in de multiculturele realiteit van Berlijn, moet de échte discussie nog beginnen.

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/35956/nieuw-duits-bloed>